

Amalan Guru Geografi dalam Memberi Maklum Balas Pentaksiran Formatif (The Practices of Geography Teachers in Giving Feed Back in Formative Assessment)

SUZANA ABD. MUTALIB & JAMIL AHMAD

ABSTRAK

Maklum balas merupakan elemen utama dalam amalan pentaksiran formatif dan apabila dilaksanakan dengan cara betul dan berkesan, ianya dapat membantu meningkatkan pembelajaran pelajar. Kertas ini melaporkan satu dapatan kajian kualitatif yang dilaksanakan untuk mengenal pasti bentuk maklum balas pentaksiran formatif yang diamalkan oleh guru semasa proses pengajaran dan pembelajaran subjek geografi. Bentuk maklum balas pentaksiran formatif termasuklah cara penyampaian maklum balas, kandungan maklum balas dan masa menyampaikan maklum balas. Reka bentuk kajian ialah kajian kes yang dijalankan di sebuah sekolah menengah di Negeri Perak. Dua orang guru geografi menjadi sampel dalam kajian ini. Tiga teknik kutipan data dijalankan iaitu pemerhatian, temu bual dan bukti dokumen telah digunakan untuk menyiasat amalan peserta kajian dalam memberikan maklum balas pentaksiran formatif kepada pelajar mereka. Data daripada ketiga-tiga teknik dianalisis secara manual. Dapatkan kajian menunjukkan kedua-dua peserta kajian menyampaikan maklum balas dengan membuat penjelasan secara lisan, demonstrasi, pengajaran semula, mengemukakan soalan tambahan, memberi komen positif dan juga secara bertulis. Kandungan maklum balas yang diberikan oleh kedua-dua guru ialah komen terhadap kesalahan atau kelemahan, panduan dan langkah-langkah untuk menambah baik prestasi serta konsep dan isi pelajaran. Kuantiti maklum balas yang diberikan berdasarkan kepada keperluan pelajar untuk meningkatkan pembelajaran dan bersesuaian dengan kebolehan pelajar dalam kelas mereka. Menjadi amalan kedua-dua guru menyampaikan maklum balas secara serta merta semasa pelajar masih menjalani tugasannya mereka. Dapatkan yang menarik dan menjadi amalan Guru A ialah menyampaikan maklum balas secara bebelan manakala Guru B mengubah konsep dan isi pelajar menjadi lirik lagu untuk memastikan maklum balas yang disampaikan mendapat perhatian pelajar mereka.

Kata kunci: Maklum balas, pentaksiran formatif, teknik pengajaran dan pembelajaran geografi

ABSTRACT

Feedback is a key element in formative assessment which can help improve student's performance when properly and effectively implemented. This paper reports the findings of a qualitative inquiry conducted to identify the characteristics of feedback in formative assessment practiced by geography teachers during the teaching and learning process. The characteristics of feedback in formative assessment include style of delivery, timing of the delivery, and the content and quality. The inquiry was a case study designed and was conducted in one secondary school in the Perak. Two geography teachers participated as respondents in the inquiry. Three data collection techniques namely observation, interview and document analysis were utilised to investigate the respondents' practices in giving feedback to their students. Data collected was manually analysed. The findings of the inquiry shows both the respondents give feedback by making oral clarification, demonstration, repeat teaching, asking supplementary questions, and giving positive comments both orally and in written form. The feedback given by both respondents contains comments on errors and weaknesses, guidelines, steps to improve performance, and the concept and content of the lesson. The amount of feedback given was based on student's needs and level of ability. It is the practice of both respondents to give feedback while their students are still completing their task. An interesting finding related to respondent A is her practice of giving feedback in a 'nagging' style. On the other hand, respondent B transforms the concept and content of the lesson into songs to ensure students pay attention to the feedback given.

Keywords: Feedback, formative assessment, techniques in teaching and learning geography

PENGENALAN

Pentaksiran formatif dijalankan semasa proses pengajaran dan pembelajaran (P&P) dengan tujuan meningkatkan kefahaman dalam pembelajaran dan menyusun

pengetahuan, mengenalpasti kelemahan, kekuatan atau langkah-langkah yang boleh diambil untuk meningkatkan lagi pembelajaran pelajar. Maklumat pentaksiran formatif digunakan oleh guru untuk membuat keputusan berkaitan pembelajaran pelajar dan merancangan pelajaran akan datang (Chappuis & Chappuis 2008; Cizek 2010).

Untuk memastikan pentaksiran formatif berkesan dalam membantu meningkatkan pembelajaran pelajar, maklum balas perlu ditangani dengan baik dan guru perlu fikirkan cara yang paling baik untuk pelajar mendapat keuntungan dari maklum balas dan sebagai nilai tambah kepada pengajaran mereka sendiri (Irons 2008). Ini kerana maklum balas yang tepat dan berkesan dapat membantu meningkatkan pembelajaran pelajar (Brookhart 2007; Black & Wiliam 1998b; Guskey 2007; Hall & Burke 2003; Harlen 2007; Lambert & Lines 2000; McMillan 2007; Wiliam 2010).

Maklum balas ialah maklumat berpengetahuan yang diberikan guru kepada pelajar terhadap aktiviti pentaksiran formatif seperti tugas, kerja bertulis, latihan, kerja rumah, projek dan sebagainya; bertujuan membantu meningkatkan pembelajaran pelajar (Moss & Brookhart 2009). Brookhart (2007) menyatakan terdapat dua jenis maklum balas iaitu bersifat diskriptif walaupun ciri maklum balas negatif atau positif kerana bertujuan membantu pembelajaran pelajar. Turnstall dan Gipps (1996) menyatakan jenis maklum balas diskriptif bersifat *construct the way forward*. Maklum balas jenis kedua bersifat konstruktif dan kritik. Maklum balas konstruktif dan kritik harus mengandungi maklumat berkaitan tahap keupayaan semasa, panduan untuk meningkatkan keupayaan, sedikit pujian dan kritikan (Lambert & Lines 2000; Torrance & Pryor 1998).

AMALAN MEMBERI MAKLUM BALAS

Kajian mendapati terdapat ramai dalam kalangan guru yang memberi maklum balas secara tidak tepat kerana kurang pengetahuan atau kefahaman yang kabur berkaitan maklum balas. Kajian Moss dan Brookhart (2009) juga mendapati guru salah faham dengan menganggap pembetulan terperinci merupakan salah satu cara memberi maklum balas yang berkesan. Walhal tindakan seperti itu seolah-olah membuat penyuntingan. Malahan menanda ✓ mewakili betul dan X mewakili salah adalah lebih baik untuk pelajar mengetahui hasil kerja mereka tepat atau salah. Kajian Siti Rahayah dan Salbiah (1998) mendapati guru memberikan maklum balas pentaksiran secara menyeluruh, tidak berfokus kepada membaiki kelemahan secara spesifik dan memberi maklum balas kepada seluruh kelas dan tidak berfokus untuk mengatasi kelemahan pelajar secara individu. Kajian Brookhart (2007) mendapati keadaan ini berpunca daripada kurang maklumat dan kurang kajian dibuat dalam aspek maklum balas terutama berkaitan bentuk maklum balas.

Terdapat juga dalam kalangan guru yang tidak mengendalikan maklum balas dengan baik (Black et al. 2004) terutama apabila menyemak hasil tugas pelajar. Kajian oleh Black dan Wiliam (1998) mendapati ramai dalam kalangan guru masih cenderung untuk memberi gred dan markah apabila menyemak hasil kerja pelajar berbanding mereka yang memberikan maklum balas bertulis. Mereka turut mendakwa masih terdapat juga guru-guru yang membandingkan pelajar walhal mereka

sepatutnya memberi lebih tumpuan untuk meningkatkan pencapaian pelajar. Malahan kajian Black et al. (2004) mendapati guru hanya memberikan komen berbentuk markah, pujian seperti 'baik', 'teruskan usaha' dan sebagainya tetapi tidak memberikan maklumat berkaitan status pembelajaran semasa seperti kelemahan, kekuatan, dan garis panduan bagaimana pelajar perlu lakukan untuk meningkatkan pembelajaran akan datang. Salah faham berkaitan maklum balas dan mengendalikan maklum balas dengan cara yang tidak tepat cenderung meninggalkan kesan yang negatif keatas proses pembelajaran pelajar (Torrance & Pryor 1998; Brookhart 2007). Hal ini juga menyebabkan maklumat pentaksiran formatif tidak berfungsi seperti yang sepatutnya iaitu membekalkan maklumat kepada guru untuk membuat pengubahsuaian pembelajaran dan kepada pelajar untuk meningkatkan pembelajaran (Brookhart 2007).

MAKLUM BALAS YANG BERKESAN

Persoalan berkaitan maklum balas berkesan sering menjadi perbincangan pakar pentaksiran formatif. Berbagai pendapat diutarakan hasil kajian mendalam yang telah mereka jalankan terhadap persoalan apakah faktor yang menjadikan maklum balas berkesan. Keberkesaan maklum balas tidak bergantung pada faktor-faktor seperti kelas, guru, pelajar atau tajuk P&P tetapi bergantung kepada kekerapan pentaksiran formatif dijalankan. Kajian McTighe dan O'Connor (2005) mendapati guru yang memberi maklum balas secara kerap, berterusan sepanjang aktiviti P&P dijalankan dan semasa dalam peringkat awal sebelum tamat unit pembelajaran yang diajar berjaya menjadikan proses P&P berjalan berjalan lancar dan meningkatkan pembelajaran pelajar. Kajian oleh Wiliam dan Leahy (2007) mendapati semakin kerap guru menjalankan pentaksiran bermakna mereka kerap memberi maklum balas berpengetahuan dan berpanduan yang dapat meningkatkan kefahaman dan mengecilkan skop yang masih tidak difahami pelajar.

Kajian terhadap perlaksanaan maklum balas telah menimbulkan persoalan terhadap bentuk maklum balas yang baik untuk dijadikan panduan oleh guru-guru. Brookhart (2008) percaya maklum balas yang baik dan berkuasa adalah bergantung kepada kuantiti yang disampaikan, cara penyampaian dan apa yang patut disampaikan. Ini bermakna bentuk maklum balas yang boleh dijadikan panduan oleh guru-guru ialah berkaitan dengan masa yang sesuai untuk menyampaikan maklum balas, kandungan maklum balas dan cara dalam menyampaikan maklum balas. Kajian oleh Brookhart (2008) mendapati sebaik-baiknya maklum balas disampaikan serta-merta jika berkaitan konsep atau fakta dan isi pelajaran. Ini disokong dengan dapatan dalam kajian Moss dan Brookhart (2009) yang mendapati masa terbaik memberikan maklum balas ialah semasa pelajar masih dalam proses melaksanakan tugas atau latihan. Ini bermakna maklum balas patut disampaikan kepada pelajar semasa guru membuat pemerhatian atau maklum balas

disampaikan semasa pelajar masih memikirkan tentang tugasannya mereka.

Maklum balas yang baik dan mendapat perhatian pelajar mengandungi maklumat yang mudah difahami, didengari serta boleh digunakan (Brookhart 2008). Berapa banyak yang perlu disampaikan adalah bergantung kepada tahap semasa pelajar berbanding objektif pembelajaran yang telah ditetapkan. Cara berkesan menyampaikan maklum balas bergantung kepada bentuk tugasannya yang diberikan atau aktiviti apentaksiran formatif yang dijalankan. Soal jawab lisan memerlukan maklum balas lisan (Black & Wiliam 1998; Brookhart 2008; Butler & McMunn 2006; Mohammad Azhar & Shahrir 2007) sementara tugasannya memerlukan maklum balas bertulis ataupun diskripsi (Brookhart 2008; Butler & McMunn 2006). Kajian Mohammad Azhar dan Shahrir (2007) mendapati guru kerap memberi maklum balas secara lisan berbanding secara tulisan. Scherer (2005) menyatakan maklum balas lisan boleh mengandungi pujian, komen kurang berfokus manakala maklum balas secara bertulis perlulah secara eksplisit memaklumkan pelajar tentang tugasannya dan apa yang perlu dilakukan untuk meningkatkan kualiti kerja. Umpamanya apabila guru mengesahkan kesalahan pelajar, guru mesti menegur (secara lisan) dan memberi komen spesifik dan seterusnya menggunakan strategi pengajaran yang berbeza (seperti tunjuk cara, tunjuk contoh adalah lebih baik dari komen secara lisan semata-mata) untuk menunjukkan pembetulan dan memberikan beberapa panduan untuk meningkatkan pembelajaran seterusnya (Butler & McMunn 2006). Maklum balas bentuk tulisan boleh dibuat di dalam buku tugasannya, buku latihan dan juga di papan hitam terutama semasa sesi P&P. Latihan memerlukan maklum balas demonstrasi atau tunjuk cara dan adakalanya dalam bentuk pengajaran semula.

Berkaitan apa yang perlu disampaikan, selain Brookhart (2007), pengkaji lain termasuk Hall (2007), Black dan Wiliam (1998) dan ramai lagi mempunyai pandangan masing-masing. Maklum balas tidak boleh mengandungi campuran deskriptif dan markah atau gred. Ini kerana markah atau gred tidak membantu meningkatkan pembelajaran pelajar. Malahan maklum balas deskriptif tidak dipedulikan pelajar kerana lebih terpengaruh dengan markah pencapaian yang mereka perolehi (Leahy et al. 2005). Dapatkan kajian Hattie dan Timperley (2007) menolak amalan memberikan gred dan markah kepada hasil tugasannya dan latihan serta amalan membandingkan antara pelajar. Ini kerana markah atau gred dan membandingkan pelajar tidak membantu dalam pembelajaran kerana ia tidak dapat menggalakkan pelajar berfikir. Bagaimana pun maklum balas bentuk markah masih menjadi pilihan guru-guru. Sebagai contoh, dapatkan kajian Mohammad Azhar dan Sharir (2007) mengesahkan ramai dalam kalangan guru gemar memberi markah kepada latihan bertulis berbanding memberi panduan untuk meningkatkan kefahaman pelajar. Begitu juga dengan amalan memberikan komen seperti kata-kata pujian, kata-kata galakkan atau kata-kata nasihat semata-mata juga tidak membantu sekiranya

tidak dinyatakan secara spesifik berkaitan apa yang baik dan bagaimana melakukan yang lebih baik. Maklum balas yang mengandungi kata-kata nasihat bagaimana seseorang pelajar boleh meningkatkan pencapaian mereka adalah digalakkan (Scherer 2005). Sebaliknya, Wiliam (1999) menyatakan komen berbentuk pujian tidak diperlukan tetapi ianya merupakan amalan baik. Manakala Sadler (1998) berpendapat kata pujian adalah bentuk komunikasi dalam bilik darjah tetapi ia bukan sebahagian maklum balas. Begitu juga dengan hukuman, denda, amaran, arahan bukan merupakan sebahagian maklum balas kerana sifatnya yang mengurangkan motivasi pelajar serta tidak berperanan membantu meningkatkan pencapaian mereka.

Kandungan maklum balas juga boleh dikaitkan dengan pencapaian pelajar sebelumnya (Brookhart 2007). Guru juga boleh memberi maklumat positif tentang kekuatan atau prestasi pelajar berbanding kriteria yang ditetapkan. Maklumat ini boleh dijadikan sebagai panduan untuk pelajar mengetahui status pencapaian mereka. Guru tidak digalakkan memberi maklum balas dengan membuat pembetulan setiap satu kesalahan pelajar tanpa memberi peluang pelajar memikirkan sendiri. Bagi meningkatkan kualiti maklum balas Scherer mencadangkan guru menggunakan contoh yang sesuai dan menyediakan rubrik dalam memberikan maklum balas yang bermakna untuk pelajar. Bagi hasil tugasannya yang berkualiti, baik dan menepati kriteria, kandungan maklum balas yang diberikan tidak sepatutnya terhad. Walaupun tugasannya telah mencapai objektif yang ditetapkan tetapi ia masih perlu maklum balas. Dalam hal ini guru boleh memberi maklum balas berupa soalan tambahan atau dialog tambahan bertujuan untuk meningkatkan lagi kualiti tugasannya serta menguji keupayaan pelajar hingga ke aras pemikiran lebih tinggi (Spiller 2009). Tujuan kajian ini ialah untuk mengenal pasti amalan guru geografi dalam memberikan maklum balas pentaksiran formatif kepada pelajar. Persoalan kajian ialah bagaimanakah bentuk maklum balas pentaksiran formatif yang diberikan oleh guru dalam proses P&P mata pelajaran geografi. Bentuk maklum balas yang dirujuk ialah cara penyampaian, kandungan dan kuantiti yang disampaikan serta masa menyampaikan maklum balas.

METODOLOGI KAJIAN

Kajian ini merupakan kajian kes yang menggunakan pendekatan kualitatif. Kajian kes dipilih berdasarkan kepada keinginan untuk memahami fenomena (Yin 2003) maklum balas berkaitan bentuknya dalam konteks pentaksiran formatif secara lebih mendalam. Untuk menginterpretasi kompleksiti bilik darjah dan menjadikan fenomena kajian bermakna tiga teknik pengumpulan data digunakan iaitu: (1) pemerhatian secara *non-participant*, (2) temu bual berstruktur, dan (3) bukti dokumen (Bogdan & Biklen 2007; Marohaini 2004; Merriam 2009). Peserta kajian dipilih berdasarkan kriteria yang ketat, dipercayai berpengetahuan dan berimformasi berkaitan konteks

kajian. Kriteria yang ditetapkan ialah pengalaman mengajar subjek geografi melebihi sepuluh tahun, menggunakan pentaksiran formatif dalam P&P mereka dan kemudahan kemasukan yang mudah untuk tujuan mengutip data. Berdasarkan kriteria, Guru A dan Guru B, masing-masing berpengalaman mengajar subjek geografi selama tiga belas tahun dan dua belas tahun dipilih menjadi peserta kajian.

Data dianalisis secara manual dalam dua peringkat. Peringkat pertama semasa kajian lapangan dijalankan, catatan pemerhatian, catatan temu bual dan dokuman diperihal dan ditranskripsi. Analisis data peringkat kedua dilakukan analisis kandungan bermula sebaik sahaja selesai kajian lapangan. Teknik gundalan digunakan untuk menyiasat pola bentuk maklum balas yang kerap diamalkan oleh peserta kajian (Abd. Murad 2003). Borang matrik digunakan untuk membuat penyimpulan analisis mengikut peserta kajian. Triangulasi antara teknik dan antara unit digunakan dalam penyimpulan data bagi setiap peserta kajian. Aspek kesahan dan kebolehpercayaan data dibuat melalui triangulasi antara teknik dan unit, pengesahan peserta kajian, nota lapangan dan memo serta etika kerja. Dapatkan kajian bersifat komprehensif, holistik dan deskriptif (Othman 2009) tetapi tidak boleh digeneralisasikan luar dari konteks, peserta dan tempat kajian.

DAPATAN KAJIAN

Dapatkan kajian dibentang dalam bentuk jadual hasil rumusan bentuk maklum balas yang menjadi amalan peserta kajian dan diikuti penjelasan deskriptif untuk memperkayakan kefahaman terhadap fenomena kajian.

BENTUK MAKLUM BALAS

Dalam usaha memberikan maklum balas yang berkualiti, guru perlu mempunyai maklumat berkaitan pembelajaran dan kebolehan pelajar. Untuk mendapatkan maklumat tersebut kedua-dua guru aktif meronda kelas untuk membuat pemerhatian semasa pelajar dalam proses menyiapkan tugas seatwork, latihan atau latih tubi. Di samping itu, kedua-dua guru juga menyemak hasil tugasan dan kerja rumah pelajar dan menganalisis tingkah laku pelajar semasa aktiviti penyoalan lisan untuk mendapatkan maklumat. Maklumat ini seterusnya dijadikan panduan oleh kedua-dua guru untuk memberikan maklum balas yang bersesuaian dan bertepatan dengan keperluan pelajar. Jadual 1 dan Jadual 2 menunjukkan bentuk maklum balas yang menjadi amalan Guru A dan Guru B dari segi cara penyampaian maklum balas, kandungan maklum balas dan masa memberi maklum balas.

JADUAL 1. Bentuk maklum balas guru A

Aktiviti pentaksiran formatif	Cara penyampaian maklum balas	Kandungan maklum balas	Masa memberi maklum balas
Seatwork	Deskriptif secara lisan	Memberi penjelasan kesalahan, panduan menghadapi soalan peperiksaan berkaitan tajuk, nasihat secara berleter supaya pelajar tidak ulangi kesilapan sama.	Menegur kesalahan serta-merta dan memberi penjelasan semula untuk membetulkan salah faham konsep pelajar secara individu, kumpulan atau kelas serta merta.
	Tunjuk cara	Mengemukakan soalan tambahan aras setara atau aplikasi sebagai contoh tambahan supaya pelajar mendapat kemahiran mencari jawapan yang betul.	Membuat tunjuk cara serta-merta.
	Komen positif	Menyatakan kekuatan pelajar diikuti komen tentang kesalahan pelajar, memberi panduan dan meminta pelajar membuat pembetulan serta merta.	Memberikan komen serta-merta.
Latihan	Deskriptif secara lisan	Membebaskan terhadap kelemahan pelajar sambil memberi panduan mengatasi kelemahan mereka.	Memberi panduan serta-merta.
	Pengajaran semula	Membuat pengajaran semula dalam sesi P&P seterusnya apabila ramai pelajar menunjukkan kelemahan yang sama dengan menggunakan teknik pengajaran berbeza.	Membuat pengajaran semula semasa sesi P&P berikutnya.
	Deskriptif secara lisan	Membuat peneguhan secara kelas dan memberi panduan untuk tingkatkan kefahaman.	Membuat peneguhan semula semasa sesi P&P berikutnya.
Bertulis		Menulis panduan mencari jawapan yang betul dan meminta pelajar membuat pembetulan.	Memberi panduan semasa menyemak latihan.

(bersambung)

JADUAL 1. (*sambungan*)

Aktiviti pentaksiran formatif	Cara penyampaian maklum balas	Kandungan maklum balas	Masa memberi maklum balas
Soal jawab lisan	Deskriptif secara lisan	Membuat hubung kait persekitaran kehidupan, pengetahuan umum pelajar dan soalan lazim yang sering keluar dalam peperiksaan.	Memberi penjelasan serta-merta.
	Mengemukakan soalan tambahan	Mengemukakan siri soalan berterusan sehingga mendapat jawapan betul dan diikuti dengan memberi panduan pembelajaran akan datang. Mengemukakan soalan aras lebih tinggi.	Mengemukakan siri soalan tambahan serta-merta.
	Bertulis	Melukis rajah di papan hitam berkaitan soalan dan memberi penjelasan konstruktif.	Memberi penjelasan serta-merta.
	Tunjuk cara	Membuat pengajaran semula dengan contoh yang bersesuaian dan berbeza dengan soalan dan membuat penjelasan konsep.	Membuat pengajaran semula serta-merta.

JADUAL 2. Bentuk maklum balas guru B

Aktiviti pentaksiran formatif	Cara penyampaian maklum balas	Kandungan maklum balas	Masa memberi maklum balas
Seatwork dan latih tubi	Deskriptif secara lisan	Memberi penjelasan semula untuk membetulkan kesalahan pelajar secara individu, kumpulan atau kelas. Membuat rumusan terhadap konsep dan kesimpulan isi pengajaran. Memberi nasihat, pujian terhadap kekuatan, kritikan terhadap kelemahan dan panduan menghadapi pembelajaran akan datang.	Menegur kesalahan serta-merta.
	Mengemukakan soalan tambahan	Menyoal untuk mendapatkan maklumat tahap kefaamanan seterusnya memberi panduan pelajar mencari jawapan.	Mengemukakan soalan serta-kefaamanan seterusnya memberi merta.
	Bertulis	Menulis/melakar rajah di papan hitam untuk memudahkan guru memberi penjelasan semula konsep dan isi pelajaran.	Membuat penjelasan serta-merta.
	Deskriptif secara lisan	Memberi penjelasan semula konsep dan isi pelajaran.	Membuat penjelasan serta-merta.
Latihan dan tugas	Mengemukakan soalan tambahan	Menyoal untuk mengetahui kefaamanan pelajar bagi memastikan pelajar tidak meniru jawapan latihan dan tugas.	Mengemukakan soalan pada P&P seterusnya.
	Deskriptif secara lisan	Memberi panduan mendapat jawapan pada sesi pembelajaran seterusnya, membuat pengajaran semula dan memberi kritikan terhadap pelajar yang meniru latihan rakan.	Membuat pengajaran semula pada sesi P&P berikutnya.
	Bertulis	Menulis jawapan sebenar dan meminta pelajar memberi penjelasan mendapat jawapan dengan lengkap dan meminta pelajar membuat pembetulan.	Memberi penjelasan bertulis semasa menyemak latihan pelajar.
Soal jawab lisan	Deskriptif secara lisan	Memberi maklumat tambahan dan panduan setelah pelajar memberi jawapan kepada soalan-soalan yang dikemukakan, mengaitkan maklum balas dengan konsep dan isi pelajaran, mengaitkan dengan persekitaran pelajar agar mudah difahami, memberi pujian dan galakkan kepada kekuatan pelajar, memberi kritikan kepada kelemahan pelajar.	Membuat penjelasan serta-merta.

(bersambung)

JADUAL 2. (*sambungan*)

Aktiviti pentaksiran formatif	Cara penyampaian maklum balas	Kandungan maklum balas	Masa memberi maklum balas
	Mengemukakan soalan tambahan	Soalan tambahan bertujuan memandu pemikiran pelajar untuk mendapat jawapan.	Mengemukakan soalan tambahan serta-merta.
Bertulis	Menulis konsep dipapan hitam dalam bentuk lirik lagu dan menyanyi mengikut rentak muzik lagu-lagu agar mudah diingati pelajar, menulis dipapan hitam langkah penyelesaian soalan.	Menulis lirik lagu serta-merta.	

Menjadi amalan kedua-dua guru memberi maklum balas secara lisan, bertulis, campuran lisan dan bertulis. Penyampaian cara lisan jelas terutama untuk aktiviti penyoalan lisan, *seat work*, latihan dan tugas dengan membuat pengajaran semula, tunjuk cara, memberi komen positif, mengemukakan soalan tambahan dan memberikan penjelasan. Kehadiran maklum balas lisan kelihatan berterusan sepanjang aktiviti pentaksiran formatif. Penyampaian cara bertulis dibuat apabila guru menyemak tugas bertulis, latihan dan kerja rumah walaupun dengan hanya menanda ✓ mewakili betul dan X mewakili salah. Kedua-dua guru tidak memberi gred atau markah apabila memberi maklum balas bertulis kepada latihan, kerja rumah atau tugas yang disemak menunjukkan mereka memahami konsep maklum balas dengan tepat. Cara penyampaian maklum balas campuran penjelasan dan bertulis dibuat dipapan hitam apabila ingin membuat tunjuk cara dan penjelasan konsep.

Masa menyampaikan maklum balas sangat dipengaruhi oleh cara menyampaikan maklum balas. Maklum balas yang disampaikan secara lisan kerap diberi serta-merta kerana kedua-dua guru prihatin dengan keperluan pembelajaran pelajar. Ini berbeza dengan maklum balas bertulis, disampaikan apabila kedua-dua guru menyemak tugas, latihan dan kerja rumah pelajar. Maklum balas campuran lisan dan bertulis diberikan semasa sesi P&P seterusnya dengan memberi penjelasan tambahan sambil meminta pelajar merujuk kepada komen bertulis. Dalam temu bual kedua-dua mereka menjelaskan tujuan penjelasan tambahan diberi kepada latihan dan kerja rumah yang disemak ialah untuk memastikan pelajar benar-benar menguasai pengetahuan dan kemahiran yang diajar.

Kandungan maklum yang disampaikan kedua-dua guru termasuklah panduan, komen positif, nasihat, teguran, status pencapaianan semasa, kelemahan, kekuatan, mengaitkan dengan persekitaran kehidupan seharian dan pengetahuan umum pelajar. Manakala kuantiti maklum balas yang disampaikan bergantung kepada keperluan semasa pelajar untuk meningkatkan pencapaian berbanding objektif pembelajaran yang telah ditetapkan.

Cara maklum balas disampaikan melalui lisan. Guru A kerap membebek terutama semasa memaklumkan kelemahan dan kesilapan pelajar, diikuti dengan memberi kata-kata nasihat dan panduan spesifik untuk meningkatkan

pembelajaran dengan suara yang tegas. Guru B menegur kesalahan dan kelemahan pelajar dengan cara berhemah, menyelitkan unsur jenaka menjadikan suasana pembelajaran ceria walaupun memberikan komen negatif menyebabkan pelajar bersikap terbuka menerima kritikan. Adakalanya beliau menyampaikan maklum balas dengan menyanyi dan menulis lirik lagu yang mengandungi panduan, konsep dan isi pelajaran kepada pelajar untuk meningkatkan pembelajaran.

PERBINCANGAN

Guru A dan Guru B merupakan dua contoh guru yang percaya bahawa P&P semata-mata tidak mampu berperanan meningkatkan pencapaian pelajar berbanding objektif pembelajaran yang ditetapkan jika tidak memberi maklum balas pentaksiran formatif dengan baik dan berkualiti. Mereka menyampaikan maklum balas lebih kerap secara lisan, bertepatan dengan keperluan untuk meningkatkan pembelajaran pelajar dan bersesuaian dengan aktiviti pentaksiran formatif yang dijalankan (Black & Wiliam 1998; Brookhart 2008; Butler & McMunn 2006; Mohammad Azhar & Shahrir 2007). Maklum balas lisan diberi dengan kerap dan berterusan sepanjang aktiviti P&P (Mc Tighe & O'Connor 2005). Ini kerana penyampaian maklum balas secara lisan adalah lebih mudah dan sampai terus kepada pelajar sebaik sahaja guru menyedari pelajar memerlukan maklum balas untuk baiki kefahaman mereka. Sifat mudah sampai maklum balas ini juga membolehkan kedua-dua guru memberi maklum balas terhadap semua salah faham dan kelemahan pelajar termasuk salah faham yang kecil. Hal ini penting kerana guru tidak membiarkan salah faham pelajar menimbun sehingga akhir topik. Adalah lebih mudah untuk membaiki salah faham yang kecil dari peringkat awal sebelum ianya menimbun dan menjadi sukar untuk diperbetulkan.

Maklum balas yang mereka sampaikan serta merta adalah lebih praktikal malahan disampaikan dengan pelbagai gaya berdasarkan keperluan pelajar dan persekitaran pembelajaran (McMillan 2008). Guru A selesa dengan bebelan yang mengandungi kritikan kelemahan pelajar disusuli panduan meningkatkan pembelajaran. Manakala guru B kreatif menyanyi lagu panduan bertujuan

meningkatkan pembelajaran pelajar. Amalan ini bertepatan dengan saranan yang dikemukakan oleh Bloom (1971) iaitu *just in time correction* sangat membantu sebagai panduan untuk pelajar mengatasi kelemahan pembelajaran mereka. Maklum balas bersifat serta merta ini seolah-olah tiada had masa umpama memberi peluang kepada pelajar meningkatkan pembelajaran dalam setiap minit proses pembelajaran. Tindakan mereka membantu mengurangkan jurang antara apa yang belum pelajar capai dengan objektif pembelajaran yang ditetapkan.

Malahan kandungan maklum balas yang disampaikan oleh kedua-dua mereka padat serta bersifat diskriptif dengan memberikan maklumat tambahan supaya pelajar mengaitkan pembelajaran dengan persekitaran mereka (Brookhart 2007; Lambert & Lines 2000; Torrance & Pryor 1998; Turnstall & Gipps 1996). Kandungan maklum balas yang disampaikan juga bersifat konstruktif apabila mereka memberi panduan, komen positif, nasihat, teguran serta menyatakan tahap pencapaian semasa pelajar (Brookhart 2007; Lambert & Lines 2000; Torrance & Pryor 1998; Turnstall & Gipps 1996). Kandungan maklum balas sebegini penting supaya pelajar reflek dan berfikir dengan lebih mendalam (Spiller 2009) untuk meningkatkan kefahaman ke tahap lebih tinggi.

Kuantiti maklum balas lisan yang dibekalkan kedua-dua guru bersesuaian dengan keperluan meningkatkan pembelajaran pelajar (Brookhart 2008). Guru perlu memberi maklum balas sebanyak mana yang diperlukan oleh pelajar berbanding objektif P&P yang ditetapkan. Kuantiti maklum balas yang mencukupi boleh digunakan oleh pelajar untuk meningkatkan kefahaman dan membaiki tugasannya mereka. Kuantiti maklum balas yang diberikan juga mengambarkan kepada pelajar tentang setakat mana pencapaian mereka berbanding objektif P&P.

Tindakan kedua-dua guru meronda bertujuan membuat pemerhatian semasa pelajar menyiapkan tugasannya bertepatan dengan konsep masa untuk menyampaikan maklum balas kerana membolehkan mereka memberi maklum balas serta merta (Brookhart 2008; Moss & Brookhart 2009). Tindakan ini penting supaya maklumat daripada pemerhatian tepat menggambarkan keupayaan pelajar dan membolehkan guru membuat keputusan dengan kadar segera berkaitan apakah bentuk maklum balas yang bersesuaian untuk diberikan kepada pelajar. Maklumat pemerhatian yang bersifat serta merta ini membolehkan guru membuat keputusan apa yang perlu dilakukan seterusnya dan apa yang perlu dilakukan dalam pembelajaran akan datang.

Mereka turut mengambil tindakan memberikan maklum balas secara individu, kumpulan atau kelas dengan membuat penjelasan semula dan tunjuk cara (Fisher & Frey 2010; Moss & Brookhart 2009). Adakalanya mereka mengemukakan soalan tambahan sebagai panduan untuk pelajar berfikir (Hattie & Timperley 2007; Spiller 2009). Amalan ini membantu mengurangkan jurang pencapaian yang ketara antara kumpulan pelajar pelbagai kebolehan

berbanding objektif P&P yang ditetapkan. Ini kerana terdapat perbezaan kebolehan dalam kalangan pelajar, membolehkan guru memberi lebih maklum balas yang boleh dimanfaatkan oleh semua pelajar.

Mereka juga jelas tidak mencampur aduk maklum balas bertulis dengan markah atau gred (Black & Wilim 1998; Leahy et al. 2005) walaupun tidak memberikan apa-apa panduan (Chappuis & Chappuis 2008; Mohammad Azhar & Shahril 2007) kerana mereka selesa memberi panduan secara lisan dalam sesi P&P akan datang. Tindakan mereka adalah untuk memastikan semua pelajar memahami dan menguasai kemahiran yang diperlukan dalam tugas yang diberi.

KESIMPULAN

Dapatkan kajian menunjukkan dengan jelas bagaimana penggunaan maklum balas dapat meningkatkan kefahaman dan penglibatan pelajar dalam pembelajaran, disamping menunjukkan kelemahan dan mengatasinya dengan kadar segera. amalan ini dapat membantu pelajar membuat penilaian kendiri tentang tahap pembelajaran semasa mereka berbanding objektif P&P yang ditetapkan.

Kajian secara signifikan menyumbang kepada perkembangan teori, amalan dan literatur dalam maklum balas pentaksiran formatif terutama di Malaysia. Ia penting terutama apabila pentaksiran formatif telah menjadi sebahagian utama dalam amalan Pentaksiran Berasaskan Sekolah yang telah mula memasuki sistem pendidikan kebangsaan bermula pada tahun 2011. Dari segi teori, kajian ini memberi pengetahuan dan pendedahan kepada guru-guru sekolah peringkat rendah dan menengah berkaitan bentuk maklum balas dalam usaha mereka meningkatkan prestasi pelajar. Ini penting kerana kefahaman yang tepat berkaitan maklum balas menjadi pemangkin kepada amalan yang tepat seterusnya membantu meningkatkan pembelajaran pelajar. Peningkatan kefahaman dan pengetahuan guru berkaitan maklum balas pentaksiran formatif juga dapat menyumbang kepada peningkatan pedagogi mereka. Dari segi amalan, kajian ini menjadi panduan dan galakan kepada guru-guru untuk melaksanakan bentuk maklum balas pentaksiran formatif kerana ia boleh dilaksanakan dengan mudah. Dari sudut literatur, kajian menunjukkan bahawa subjek sosial seperti subjek geografi boleh menggunakan kelebihan pentaksiran formatif dan maklum balas untuk meningkatkan pembelajaran pelajar, tidak terhad semata-mata untuk mata pelajaran sains dan matematik. Ini kerana kebanyakan kajian berkaitan maklum balas pentaksiran formatif yang dijalankan lebih bertumpu dalam subjek sains dan matematik (Hall & Burke 2003). Walau bagaimanapun kajian ini perlu diteruskan terhadap mata pelajaran lain terutama dalam bidang sosial untuk mendapat gambaran yang lebih mendalam terhadap bentuk maklum balas.

RUJUKAN

- Abd. Murad Salleh. 2003. *Proses Penganalisisan Data Kajian Kes Secara Kualitatif*. Kertas Kerja yang dibentangkan dalam Seminar Penyelidikan Kualitatif: Teori dan Praktis: Kuala Lumpur.
- Black, P. & Wiliam, D. 1998. *Inside the Black Box: Raising Standards through Classroom Assessment*. London: School of Education, King College.
- Black, P. & Wiliam, D. 2004. The Formative Purpose: Assessment Must First Promote Learning. Dalam *Towards Coherence between Classroom Assessment and Accountability*, disunting oleh M. Wilson – 103rd Yearbook of the National Society for the Study of Education. Chicago: University of Chicago press for the NSSE.
- Black, P., Harrison, C., Lee C., Marshall, B. & Wiliam, D. 2004. *Working Inside the Black Box: Assessment for Learning in the Classroom*. London: Department of Education and Professional Studies, King's College.
- Bogdan, R.C. & Biklen, S.K. 2007. *Qualitative Research for Education: An Introduction to Theories and Methods*. Boston: Pearson, Allyn and Bacon.
- Butler, S.M. & McMunn, N.D. 2006. *A Teacher's Guide to Classroom Assessment: Understanding and Using Assessment to Improve Student Learning*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Brookhart, S.M. 2008. Feedback That Fits. *Educational Leadership* 65(4): 54-59.
- Brookhart, S.M. 2007. Expanding Views about Formative Classroom Assessment: A Review of The Literature. Dalam McMillan J. H (Eds.). *Formative Classroom Assessment: Theory Into Practice*. New York: Teachers College Press.
- Cizek, G.J. 2010. An Introduction to Formative Assessment: History, Characteristics, and Challenges. Dalam *Hand book of Formative Assessment*, disunting oleh Andrade, H. L & Cizek, G. J. New York: Routledge
- Chappuis, S & Chappuis J. 2008. The best value in formative assessment. *Educational Leadership*, 65(4): 14-19.
- Chappuis, S. & Stiggins, R.J. 2002. Classroom assessment for learning. *Educational Leadership* 60(1): 40-44.
- Fisher, D. & Frey, N. 2009. Feed up, back, forward. *Educational Leadership* 67(3): 20-25.
- Guskey, T.R. 2007. Formative Classroom Assessment and Benjamin S. Bloom: Theory, Research, and Practice. Dalam *Formative Classroom Assessment: Theory into Practice*, disunting oleh McMillan J.H. New York: Teachers College Press.
- Hall, K. 2007. Assessing Children Learning. Dalam *Beginning Teaching: Beginning Learning*, disunting oleh Moyles J. England: Open University Press.
- Hall, K. & Burke W.M. 2003. *Making Formative Assessment Work: Effective Practice in the Primary Classroom*. Maidenhead: Open University Press.
- Harlen, W. 2007. Formative Classroom Assessment in Science and Mathematics. Dalam *Formative Classroom Assessment: Theory into Practice*, disunting oleh McMillan J.H. New York: Teachers College Press.
- Hattie, J. & Timperley, H. 2007. The power of feedback. *Review of Educational Research* 77: 81-112.
- Iron, A. 2008. *Enhancing Learning Through Formative Assessment and Feedback*. London: Routledge Taylor & Francis Group.
- Lambert, D. & Lines, L. 2000. *Understanding Assessment: Purpose, Perceptions, Practice*. London: Routledge & Falmer.
- Leahy, S., Lyson, C., Thompson, M. & Wiliam, D. 2005. Clasroom Assessment: Minute-by-Minute and Day-by-Day. *Educational Leadership* 63(3): 19-24.
- Marohaini Yusoff. (eds.) 2004. *Penyelidikan Kualitatif: Pengalaman Kerja Kajian Lapangan*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya.
- Merriam, S.B. 2009. *Qualitative Research: A Guide to Design and Implementation*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Mc Tighe, J. & O'Connor. 2005. Seven Practices for Effective Learning. *Educational Leadership* 63(3): 10-17.
- McMillan, J.H. 2007. Formative Classroom Assessment: The Key to Improving Student Achievement. Dalam *Formative Classroom Assessment: Theory into Practice*, disunting oleh McMillan, J.H. New York: Teachers College Press.
- Mohammad Azhar Ali & Shahrir Jamaluddin. 2007. Amalan Pentaksiran untuk Pembelajaran di Sekolah Menengah. *Jurnal Pendidikan* 27(1):19-39.
- Moss, C.M. & Brookhart, S.M. 2009. *Advancing Formative Assessment in Every Classroom: A Guide for Instructional Leaders*. Alexandria: ASCD.
- Othman Lebar. 2009. *Penyelidikan Kualitatif: Pengenalan Kepada Teori dan Metod*. Tanjung Malim: Penerbitan Universiti Pendidikan Sultan Idris.
- Sadler, D.R. 1998. Formative Assessment: Revisiting the Territory. *Assessment in Education* 5(1): 77-84.
- Scherer, M. 2005. Reclaiming Testing. *Educational Leadership* 63(3): 9.
- Siti Rahayah Ariffin & Salbiah Ishak. 1998. Amalan penilaian formatif dalam perlaksanaan penilaian kemajuan berdasarkan sekolah oleh guru bahasa Melayu dan Matematik. *Jurnal Penyelidikan* 23: 27-40.
- Spiller, D. 2009. Assessment: Feedback to Promote Student Learning. (online book) http://www.waikato.ac.nz/tdu/pdf/booklets/6_AssessmentFeedback.pdf. [12 November 2010].
- Tunstall, P. & Gipps, C. 1996. How does your teacher help you work better? children's understanding of formative assessment. *The Curriculum Journal* 7: 185-203.
- Tuttle, H.G. 2009. *Formative Assessment: Respond to Your Students*. New York: Eye On Education.
- Torrance, H. & Pryor, J. 1998. *Investigating Formative Assessment: Teaching, Learning and Assessment in the Classroom*. Buckingham: Open University Press.
- Van der Schaaf, Stokking, M. F. & Verloop, N. 2003. Developing Performance Standards for Teacher Assessment by Policy Capturing. *Assessment & Evaluation in Higher Education* 28: 395-410.
- Wiliam, D. 2010. An Integrative Summary of the Research Literature and Implications for a New Theory of Formative Assessment. Dalam *Handbook of Formative Assessment*, disunting oleh Andrade, H.L. & Cizek, G.J. New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Wiliam, D. 1999. Formative Assessment in Mathematics. Part 2: Feedback. *Ennals* 5(3): 8-11.

- Wiliam, D. & Leahy, S. 2007. A Theoretical Foundation For Formative Assessment. Dalam *Formative Classroom Assessment: Theory Into Practice*, disunting oleh McMillan J.H. New York: Teachers College Press.
- Yin, R.K. 2003. *Case Study Research: Design and Methods* (3rd Ed.). Thousand Oaks: Sage Publications.

Untuk maklumat lanjut sila hubungi
Suzana Abd. Mutalib
Fakulti Pendidikan
Universiti Kebangsaan Malaysia
43600 Bangi
Selangor Darul Ehsan